

احكام و شرايط

وقف سهام

www.ketab.ir

حجت الاسلام والمسلمين وحدت مشهورى نظرى

احکام و شرایط وقف سهام

حجت الاسلام والمسلمین وحدت مشهوری نظری

ناشر: عاصم

صفحه آرایی: واحد هنری انتشارات عاصم

نوبت چاپ: اول/ ۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۱۶-۳۰-۶

قیمت روی جلد: ۴۵۰/۰۰۰ ریال

پست الکترونیک ناشر: nashre.aseem@gmail.com | www.aseembook.ir

مركز پخش: نشر عاصم: ۰۹۱۴۵۸۷۴۳۵۲

سرشناسه: مشهوری نظری، وحدت، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور: احکام و شرایط وقف سهام/ وحدت مشهوری نظری.
مشخصات نشر: تبریز: انتشارات عاصم، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۱۳۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۷۰-۰۲-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۲۷-۱۳۳.
موضوع: وقف
موضوع: Waqf
موضوع: وقف (فقه)
موضوع: Waqf (Islamic law)
موضوع: سهام
موضوع: Stocks
موضوع: شرکت های سهامی
موضوع: Stock companies
موضوع: اوراق بهادار اسلامی
موضوع: *Securities, Islamic
رده بندی کنگره: BP۱۹۳/۲
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲
شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۷۰۹۶۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

فهرست

مقدمه	۱۱
-------------	----

فصل اول: مفاهیم و تعاریف

۱. وقف در لغت و اصطلاح	۱۷
وقف در لغت	۱۷
وقف در اصطلاح	۱۸
وقف در اصطلاح فقهای اهل سنت	۲۱
اقسام وقف	۲۳
ابدال و استبدال در وقف	۲۶
موارد جواز بیع وقف	۲۶
۲. اوراق بهادار در لغت و اصطلاح	۲۷
اوراق بهادار در لغت	۲۷
اوراق بهادار در اصطلاح	۲۷
۳. ماهیت در لغت و اصطلاح	۲۸
ماهیت در لغت	۲۸
ماهیت در اصطلاح	۲۹
۴. سهام در لغت و اصطلاح	۳۰
سهام در لغت	۳۰

۳۰	 سهام در اصطلاح
۳۰	 (۳) ماهیت حقوقی سهام
۳۲	 ۵. مال در لغت و اصطلاح
۳۲	 مال در لغت
۳۲	 مال در اصطلاح
۳۴	 تعریف مالیت سهام
۳۴	 تعریف مالکیت

فصل دوم: ارکان وقف

۳۹	 ارکان وقف از منظر فریقین
۴۰	 ۲. موقوف
۴۰	 الف. عین بودن مال موقوفه
۴۱	 ب. ملک بودن مال موقوفه
۴۱	 ج. امکان انتفاع با بقای عین
۴۲	 د. امکان قبض مال برای موقوف علیهم
۴۳	 ۳. واقف
۴۴	 ۴. موقوف علیه
۴۵	 نحوه مالیت اوراق بهادار از منظر فریقین
۴۷	 ۱. افزودن سه ضابطه
۴۷	 ۲. صحت وقف

فصل سوم: وقف سهام

۵۳	 ادله‌ی قانونی به صحت وقف سهام از منظر فریقین
۵۴	 عین بودن سهام
۵۶	 دلایل عدم صحت وقف دین
۵۷	 ۱. ناسازگاری وقف با دین

۵۷	۲. فعلیت نداشتن منافع دین.....
۵۷	۳. اجماع بر بطلان وقف دین.....
۵۸	دلیل عدم صحت وقف مجهول یا مبهم.....
۵۹	دلایل عدم صحت وقف منفعت.....
۵۹	۱. تنافی وقف منافع با هدف وقف.....
۵۹	۲. عدم قابلیت انتفاع و اقباض منافع.....
۶۰	۳. قابلیت تملک.....
۶۱	۴. قابلیت دوام انتفاع.....
۶۲	دلایل علماء برای شرط قابلیت دوام انتفاع.....
۶۳	۵. قابلیت قبض و اقباض.....
۶۵	شرایط موقوفه از نظر علمای اهل سنت.....
۶۶	۱. متقوم بودن موقوفه.....
۶۸	۲. معلوم بودن موقوفه.....
۶۸	۳. ملک تام بودن موقوفه.....
۷۰	۴. مفرز بودن موقوفه.....
۷۳	بررسی و تطبیق سهام با شرایط موقوفه.....
۷۳	۱. عین بودن موقوفه.....
۷۴	۲. قابلیت تملک در سهام موقوفه.....
۷۵	۳. قابلیت بقاء سهام وقف شده در مقام انتفاع.....
۷۶	۴. قابلیت قبض و اقباض سهام وقفی.....
۷۶	۵. مفرز بودن سهام موقوفه.....
۷۸	ادله‌ی منکرین صحت وقف سهام از منظر فریقین.....
۷۹	دلایل نظریه صحیح نبودن وقف پول از دیدگاه اهل سنت.....
۷۹	۱. عین نبودن پول.....
۸۴	۲. منقول بودن پول.....
۸۹	دلایل نظریه صحیح نبودن وقف پول از دیدگاه امامیه.....

۸۹	۱. منافات با عین بودن مال موقوفه
۸۹	۲. منافات داشتن با شرایط تأیید
۹۰	۳. عدم سازگاری با ظاهر روایات
۹۲	۴. اجماع
۹۴	۵. منافات با ماهیت وقف
۹۵	۶. مطابقت با اصل فساد

فصل چهارم: شرایط وقف سهام و احکام مترتب بر آن

۹۹	شرایط موقوفه و سهام شرکت‌ها
۱۰۳	ادله صحت وقف سهام
۱۰۳	۱. اطلاعات و عمومیات
۱۰۴	۲. عرف و بنای عقلا
۱۰۵	۳. صحت وقف مالیت
۱۰۷	۴. صحت وقف نقود
۱۰۹	احکام وضعی و تکلیفی وقف سهام از منظر فریقین
۱۱۳	حکم تبدیل سهام و وقف آن از منظر فریقین
۱۱۴	ویژگی‌های سهام شرکت‌ها
۱۱۴	الف: عینی یا دینی بودن حق سهامدار
۱۱۴	ب: اوصاف ورقه سهم
۱۱۵	ج: تفاوت وقف سهام با وقف اوراق سهام
۱۱۶	اداره سهام موقوفه
۱۱۶	۱. متولی و ناظر
۱۲۰	۲. اداره سهام
۱۲۲	۳. رویه فعلی وقف سهام
۱۲۳	نتیجه‌گیری
۱۲۷	فهرست منابع

مقدمه

نهاد وقف از پیشینه تاریخی غنی برخوردار است. در دین مبین اسلام همواره تشویق به عمل خیر در اولویت بوده و در این میان وقف به عنوان نمونه بارز عمل صالح شناخته شده است که نه تنها در زمان حیات واقف، بلکه حتی پس از مرگ وی نیز برای او خیر به دنبال خواهد داشت. چنانچه از وقف می‌توان به چشمه همیشه جاری یاد کرد.

وقف به معنی نگه داشتن اصل و رها کردن منفعت است.^۱ (تحییس الاصل و اطلاق المنفعه) و در اصطلاح عقدی است که نتیجه آن ایستایی اصل و رها شدن منفعت است.

سنت حسنه وقف همواره از جمله سنت‌های ثابت در جامعه بوده و در طول سالیان متمادی منشأ اثرات بسیار ارزشمندی در عرصه‌های مختلف اجتماع بوده است، اگرچه اصل موضوع وقف مورد پذیرش بیشتر جوامع بوده لیکن امروزه از مهم‌ترین مسائل، اختلاف در حوزه اموال وقفی است که ضرورت بازنگری در مسائل فقهی، حقوقی و اقتصادی آن بر کسی پوشیده نیست. از سوی دیگر، تعریف ارائه شده از سوی فقیهان و اندیشمندان شیعی و به پیروی از آن‌ها در قانون مدنی از وقف مبنی بر «حبس عین مال» موجب شده است تا موضوع منحصر در اعیان شود، لیکن با لحاظ تحولات اقتصادی و اینکه امروزه در عرصه‌های اقتصادی، مال معانی بسیار گسترده‌تر از آنچه پیش از این می‌دانستیم یافته است با چنین هدفی می‌توان اذعان داشت تحدید وقف به اعیان قابل بازنگری است. شایان

۱. شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ج ۲، ص ۱۶۵.

ذکر است که دو عنصر زمان و مکان همواره مطمح نظر فقها و اندیشمندان اسلامی بوده و به لحاظ همین دو عنصر موجبات تغییر در اصل یا موضوع حکم را در پی داشته است. از طرفی، نیاز در طول زندگی بشر موجب تحرک و پیشرفت انسان ها شده است؛ همواره تنش برای رفع یک نیاز و یا حل یک مسئله و یا رد کردن یک مانع او را به سوی خلاقیت و نوآوری برای روش ها و ابزارهای جدید سوق داده است. از طرف دیگر روح برتری طلبی و آرمانی انسان همواره او را به خلق روش هایی برای ارتقای کارایی و بهره‌وری تحریک می‌نماید.

در بحث وقف، منظور از حبس مال نگه‌داشتن عین مال از نقل و انتقال است. به این معنی که تصرفاتی که موجب تلف عین می‌گردد، ممنوع است و هدف از وقف، انتفاع همیشگی موقوف علیهم از مال است.

امروزه روش تأمین مالی با نرخ بهره ثابت در نظام مالی سرمایه‌داری رایج است، استفاده از این ابزار در نظام مالی اسلام ربوی بوده و مردود شمرده شده است. قانون اسلام (شریعت)، مسلمانان را از دریافت و پرداخت ربا منع نموده است؛ بنابراین در کشورهایی که جمعیت مسلمان زیادی دارند، استفاده از ابزارهای مالی متعارف مانند انواع اوراق قرضه، چندان کاربرد، کارایی و مقبولیتی ندارد. با این حال دولت ها و شرکت های اسلامی و یا شرکت های غیر اسلامی فعال در کشورهای اسلامی که به دنبال تأمین مالی و مدیریت بدهی خود هستند نیازمند یافتن جایگزین هایی مطابق با اصول اسلامی می‌باشند؛ بنابراین با توجه به اینکه، وقف از جمله نهادهای حقوقی و اقتصادی مهم به شمار می‌رود و به نظر می‌رسد با توجه به مقتضیات زمان و مکان، شرایط و اوضاع و احوال روز باید در تعاریف و مصادیق و همچنین، قوانین موضوعه راجع به آن، بازنگری لازم صورت گیرد که بدین وسیله بتوان پیرامون مسائل مستحدثه‌ای همچون وقف پول و اوراق بهادار نظیر سهام شرکت ها و ابدال و استبدال در خصوص موقوفات مخروبه یا مشرف به خرابی و یا از حیز انتفاع خارج شده و تبدیل آن به سهام و ... ارائه طریق کرد.

در عصر حاضر بورس و سهام یکی از ارکان مهم اقتصادی و مسائل نوپدید عصر حاضر است که در امور اقتصادی جایگاه والایی پیدا کرده است و بر اساس آن مبادلات وسیعی

در جامعه اتفاق می افتد با توجه به مالیت اعتباری آن، وقف سهام و شرایط و احکام آن از منظر فقه فریقین از اموری است که لازم است مورد نقد و بررسی قرار گیرد. دلیل بر این مطلب هم این است که اقتصاد هر کشور را با بازار بورس آن ارزیابی می کنند، لذا با توجه به جاودانگی بودن دین مبین اسلام و ترغیب و تشویق شارع به احیاء سنت پسندیده وقف، باید در بازار بورس جایگاهی برای این امر پسندیده در نظر گرفته شود.

در این نوشتار به بررسی سهام و وقف آن پرداخته می شود و با توجه به اینکه موضوع وقف سهام یکی از موضوعات مستحدثه می باشد و نیز فقهاء متقدم نیز از آن بحثی نکرده اند و تنها بحث موجود در کلام و کتاب های آنان، بحث درهم و دینار و وقف آن ها است ما نیز در این مجال با طرح آن بحث سعی کردیم تا به احکام سهام از طریق احکام درهم و دینار دست یابیم و از این طریق جنبه های فقهی امکان وقف این دارانی مثبت تبیین و تشریح گردد تا منجر به توسعه نهاد وقف و توسعه اقتصاد اسلامی گردد.

البته باید تأکید کرد که سهام پسندی است حاکی از قسمتی از سرمایه شرکت که به سهامداران اختصاص یافته است و این میزان سهام معادل آورده آن ها به شرکت می باشد، اما بیانگر مال معینی نیست تا صاحب سهم نسبت به آن حق عینی داشته باشد. در این مورد در بخش نخست و مبحث ماهیت حقوقی سهام سخن خواهیم گفت.

تا آن جا که به اطلاعات نگارنده مربوط می گردد موضوع وقف سهام با رویکرد فقهی، مورد تحقیق مستقل و متمرکز قرار نگرفته است؛ آنچه هست تعداد محدودی مقالات و برخی پایان نامه ها است که هر کدام به بخشی از این موضوع پرداخته و یا در مجموع برخی اطلاعات کلی را در این زمینه، جمع آوری و به اختصار تحلیل کرده است؛ مثلاً: «امکان سنجی وقف سهام و پول، مدل صندوق وقف سهام و پول در ایران»، از آقایان مصباحی مقدم، سیاح و نادری؛ «امکان سنجی وقف اوراق سهام و نقش آن در بازار سرمایه» از آقای جواد سعادت فر؛ اثر فوق فقط به امکان سنجی وقف سهام پرداخته است و به صورت جامع به ابعاد، شرایط و احکام وقف سهام از منظر فقه امامیه و اهل سنت نپرداخته است.

مقاله دیگری با عنوان: «وقف سهام از نظر فقهی و ارانه الگوی مالی» از آقایان مصباحی مقدم و صابر شکری؛ در این مقاله صرفاً به وقف سهام از منظر فقهی پرداخت شده است؛ و پایان نامه دیگری با عنوان: «ابعاد حقوقی وقف اوراق بهادار بازار بورس در حقوق ایران و فقه شیعه» نوشته زهرا تخشید می باشد؛ در این پایان نامه هم بیشتر به بعد حقوقی وقف پرداخت شده است.

چنان که از عناوین آثار مذکور استفاده می شود وقف سهام به صورت جامع آن هم با رویکرد فقه فریقین و نیز بررسی انظار موافق و مخالف در این قسم وقف، پیشینه ندارد. از این رو و با توجه به شرایط امروز و اهمیت و کاربرد شرکت های سهامی و مدیریت آن به این نحو نسبتاً جدید، باید این خلاء پژوهشی را پر کرد و به سؤالات متدینان در این ارتباط پاسخ گفت.

لذا این کتاب با رویکرد ترغیب و تشویق مردم به سنت حسنه وقف و احیای این امر پسندیده و بررسی امکان وقف سهام، احکام و شرایط به صورت تفصیل از منظر فریقین بیان شده است.